

HOLLOWAY-PILLEN VOOR EEN JONG OFFICIER

OF

WENKEN AAN MIJNEN BROEDER
BIJ ZIJN VERLATEN DER
KONINKLIJKE MILITAIRE AKADEMIE

HOLLOWAY-PILLEN

VOOR EEN JONG OFFICIER,

OF

WENKEN AAN MIJNEN BROEDER

BIJ ZIJN VERLATEN DER

Koninklijke Militaire Akademie.

Die Schule als Officier ist eine ganz andere als
die Schule zum Officier.

'S GRAVENHAGE,
BIJ DE ERVEN DOORMAN.
1848.

Colofon

Auteur:

KEMPEES, Jean Chrétien Jacques (1817—1874)

Titel:

Holloway-pillen voor een jong officier

of

Wenken aan mijnen broeder bij zijn verlaten
der Koninklijke Militaire Academie

Eerste druk 1848

‘s-Gravenhage, Erven Doorman

Tweede herziene druk 1900

‘s-Hertogenbosch, Van Vrijberghe de Coningh
Batavia, H.M. van Dorp & Co.

Derde druk 2024

Heruitgave van de eerste druk

‘s-Gravenhage, Peter Kempees

Inleiding en aantekeningen bij deze uitgave

© P.M. Kempees 2024

Gedrukt op gerecycled papier

NUR 695, 808

ISBN 9789083203942

INLEIDING BIJ DEZE UITGAVE

Woord vooraf

Een boekje over militaire zedekunde, meer dan een halve eeuw oud en toch, op enkele kleinigheden na, nog zoo frisch en prettig en juist van pas alsof het gisteren geschreven was !

Aldus kon dit boekwerk nog worden gekenschetst door de tekenaar, geschiedschrijver en gewezen legerofficier G.B. Hooijer in zijn voorwoord bij de tweede druk uit 1900 – nu een en een kwart eeuw geleden.

Het is waar: dit is een geschrift uit een andere tijd. Oorlog werd anders gevoerd dan nu, meerderen en ondergeschikten gingen anders met elkaar om, verschillen tussen sociale groepen in welvaart, geletterdheid en zelfs politieke rechten waren groot. Niettemin: het gebezigde Nederlands moge dat van een en driekwart eeuw geleden zijn en de belevingswereld van de schrijver (en van de oorspronkelijk bedoelde lezer) het 19e-eeuwse landleger, bezien vanuit het beperkte oogpunt van een subalterne officier; met de wenken in dit boek kan een jong officier – of eigenlijk: iedereen die aan een carrière begint – nog altijd zijn of haar voordeel doen. *Mutatis mutandis*, weliswaar; maar het muteren van de *mutanda* is aan de lezer zelf.

Achtergronden

De broers Jean Chrétien Jacques en Jean George Alexandre Kempees

JEAN CHRÉTIEN JACQUES KEMPEES, betovergrootvader van mijn generatie, werd geboren in Namen – toen nog in het Koninkrijk der Nederlanden gelegen – op 13 november 1817. Zijn vader diende als officier in het garnizoen aldaar.

Net als zijn vader ging ook Jean Chrétien Jacques het leger in: hij nam in januari 1833, op vijftienjarige leeftijd, dienst als vrijwilliger bij de infanterie. Hij begon als soldaat en doorliep daarna de diverse onderofficiersrangen; hij was achtereenvolgens korporaal, foerier en sergeant-majoor.

Het militaire stamboek vermeldt onder “Gedane veldtogten” dat Jean Chrétien Jacques in 1833 en 1834 was ingedeeld bij het mobiele leger, “bij gelegenheid van den opstand in België”.

In 1837, als twintigjarige, werd Jean Chrétien Jacques bevorderd tot tweede luitenant. De Koninklijke Militaire Academie bestond al wel, sinds 1828, maar toegang tot de officiersstand bleef nog lange tijd als vanouds mogelijk via de onderofficiersrangen.

Jean Chrétien Jacques bleek aanleg te hebben voor wiskunde en voor het onderwijs. Op 5 oktober 1840 werd hij voorlopig overgeplaatst naar de Koninklijke Militaire Academie te Breda om daar wis- en natuurkunde en enkele militaire vakken te doceren. Zijn overplaatsing werd op 18 augustus 1841 definitief, al bleef hij op papier verbonden aan de 1^e Afdeling Infanterie. Op 19 oktober 1843 werd hij overgeplaatst naar het 6^e Regiment Infanterie, wederom op papier: hij bleef docent aan de Academie. Hij zou nog ruim een kwart eeuw aan de Academie verbonden blijven, vanaf 1857 als hoofd van onderwijs van de infanterie en vanaf 1863 als hoofd van onderwijs in de wis- en natuurkunde.

Ik laat hier de oud-cadet Hooijer weer aan het woord:

... toen ik – nu reeds jaren gepensioneerd – als cadet zat op de blauw zwarte banken, rilde ik, als de Majoor Kempees in zijn hoedanigheid van hoofd van onderwijs zijn maandelijksche inspectiën in de leerzaal kwam houden en door zijn brilleglazen een slachtoffer zocht om voor het bord te slepen en daar te vernietigen met zijn wiskundige spitsvondigheden, waartegen zelfs de kranen van 90 punten niet bestand waren.

Jean Chrétien Jacques schreef verscheidene wiskundeleerboeken, die lange tijd ook buiten de Academie wel werden gebruikt. De Winkler Prins-encyclopedie (3e druk, 1905-1912) vermeldt hem als Nederlands wiskundige.

In 1846 trouwde Jean Chrétien Jacques met Josina Aleida Antoinette Mansfeldt. Zij was een dochter van de ontvanger der directe belastingen van Steenberg. Uit dit huwelijk zouden zes kinderen (vier dochters en twee zonen) worden geboren.

Op 20 maart 1868, inmiddels tot majoor bevorderd, werd Jean Chrétien Jacques benoemd tot commandant van het “Instructiebataillon”. Dit

De ambitieuze praktijkmilitair Jean George Alexandre moet een volkomen ander karakter hebben gehad dan de bedachtzame intellectueel en leraar Jean Chrétien Jacques. Dit spreekt wel uit de adviezen die Jean Chrétien Jacques het nodig heeft gevonden hem mee te geven, misschien meer nog dan uit zijn uiteindelijke loopbaan. Zijn academische vorming ten spijt heeft Jean George Alexandre, althans voor zover mij bekend, geen geschriften nagelaten waaruit we hem kunnen leren kennen; maar duidelijk is in elk geval wel dat de wenken van zijn oudere broer aan hem goed besteed zijn geweest.

Holloway-pillen

HOLLOWAY-PILLEN waren halverwege de negentiende eeuw een begrip. Jean Chrétien Jacques Kempees noemt ze, met enige humor, “een *universeel* middel tegen *alle* kwalen” (blz. 37) en zo waren ook zijn wenken aan zijn broer bedoeld, met dien verstande weliswaar dat er wel eens een ingrediënt over het hoofd werd gezien waardoor het middel nèt iets minder universeel werd.

De Engelsman Thomas Holloway (1800-1883) werd geboren als zoon van een kastelein en een winkelbediende. Aangenomen wordt dat hij in zijn jeugd enige tijd in de leer is geweest bij een apotheker; dit zou de inspiratie zijn geweest voor zijn uiteindelijke loopbaan. Hij kwam in elk geval terecht in de handel en begon zijn commerciële carrière als klerk in een opeenvolging van handelshuizen.

Holloway zag in zijn omgeving anderen veel geld verdienen met de handel in min of meer dubieuze medicijnen en besloot een graantje mee te pikken. In 1837 begon hij als zelfstandig ondernemer met de verkoop van “Holloway-zalf” en “Holloway-pillen” volgens zijn eigen receptuur.

Holloway heeft met zijn pillen en zijn zalf een fabelachtig vermogen verdiend. Om dat te kunnen doen heeft hij op schier moderne schaal de publiciteit opgezocht: Holloway besteedde wereldwijd grote sommen gelds aan advertenties in de pers. Daarin werden de pillen aangeprezen als middel tegen alle mogelijke kwalen en ongemakken, in het hieronder

Inhoud.

Inleiding.	Bladz.	1
I. Aankomst bij het korps.	»	7
II. De eed.	»	17
III. Pligten jegens meerderen.	»	37
IV. Omgang met kameraden.	»	81
V. Behandeling der onderofficieren.	»	121
VI. Behandeling der soldaten.	»	135
VII. Omgang in de wereld. – Finantiën. – Studie.	»	157
VIII. Toekomst.	»	185
Aantekeningen	»	203

INLEIDING.

Le savoir-faire vaut mieux que le savoir.¹

PROVERBE FRANÇAIS

Eindelijk, broeder! is de zoo vurig verlangde 1sten September aangebroken. Vier jaren geleden zaagt ge dezen dag met even groot verlangen te gemoet als nu : toen voerde hij u als pas benoemd kadet naar de Militaire Akademie ; nu voert hij u als jong aangesteld Luitenant naar uw korps. Hoe kort een tijdsverloop tusschen dat *toen* en dit *nu* ; maar ook hoe groot een verschil, en tevens hoe groot eene overeenstemming.

Omtrent het eerste, de korthed des tijdverloops, zijt gij het volkomen met mij eens, ofschoon gij er niet altijd zóó over gedacht hebt. Immers, toen gij, bij de intrede uws tweeden studie-jaars, u meer op de Akademie t'huis gevoeldet, alles wat u daar omringde den luister en prikkel van het nieuwe begon te verliezen, en gij van uwe oudere makkers vernaamt, hoe vele cursussen gij nog moest slikken, hoe vele bladzijden (dat was, meen ik, de maatstaf, waarnaar gij ze beoordeeldet), hoe vele bladzijden de hoogere meetkunst, trigonometrie, statica, dynamica, krijgsgeschiedenis, taktiek, strategie, versterkingskunst, enz., enz., enz. bevatten ; toen gij al de reglementen hoordet opnoemen, die nog ieder op een plaatsje in uw geheugen loerden : toen kwam het doel u nog eindeloos ver voor, toen waandet gij, dat die vier jaren nooit zouden omkomen, — en toch, nu gij daarop zegevierend terugziet, vraagt ge u zelve af : waar zijn zij gebleven ?

Ook de grootte des verschils tusschen dat *toen* en dit *nu* geeft ge mij gereedeljk toe, en als gij den tot jongeling rijpenden knaap van *toen* vergelijkt met den tot man overgaanden jongeling van *nu*, dan gelooft gij nauwelijks dat dit één en dezelfde persoon is. Met een schouderophalen ziet gij op den knaap terug, hoe groen hij was, hoe ondervindingloos, hoe

hij aan den leiband naar de Akademie gevoerd werd, om daar overgenomen, gekleed en op nieuw aan den leiband gelegd te worden.

Gij herinnert het u immers nog wel, hoe gij den eersten dag in uw nieuw mouwvest² met ongepoetste knopen, in uw nieuwen op den groei gemaakten pantalon, in uwe nieuwe niet knellende schoenen, in uwe nieuwe regt opstaande politiemuts, den *nieuwen* Kadet gehuisvest zaagt? Hoe de nieuwe halsdas, het eenig sluitende kleedingstuk, u naar uwe meening noodzaakte, om voortaan steeds het tweede gedeelte na te leven van het : doe wel, en zie niet om ; hoe gij, zoo martiaal uitgedost, door onzen braven vader rondgeleid werd bij alle kennissen, die hij in Breda meende te hebben, zelfs bij diegene, die zich zijner volstrekt niet herinnerden, zelfs bij de kennissen zijner kennissen, die nu alle bestemd waren, om u, als gij 's Zondags uit zoudt gaan, te ontvangen?

Nogmaals, met een schouderophalen ziet gij glimlagchende op den *baar*³ terug, en vraagt ge u zelve af, of dat dezelfde persoon was, die nu als man en als aanvoerder van andere mannen staat op te treden. *Toen* begon voor u dat kadettenleven, waarin ge onophoudelijk door anderen gadeslagen, te regt gewezen, aangespoord en ingetoomd zoudt worden : *nu* ziet ge vóór u eene loopbaan van zelfstandig en betrekkelijk vrij handelen ; gij voelt u bovenmate gelukkig, aan dat voortdurend opzigt ontwassen te zijn, en wanneer de diligence u heden avond in uwe garnizoensplaats nederzet, zult ge misschien een oogenblik verwonderd zijn, dáár niet den onderofficier te vinden, die u vroeger zoo trouw opwachtte, u om zoo te zeggen in ontvangst nam, als een pakje aan het adres der Akademie, u naar het gebouw vergezeld, en u dáár weder aan ander opzigt overgaf.

Toen was het eenige doel, dat ge u voorsteldet, KADET te worden, en aan de in het verschiet hangende 2de Luitenants épaulet dacht ge nog bijna niet. Den schoolknaap wildet ge in u zelve niet meer dulden ; hij moest afsterven en voor den Kadet plaats maken. *Nu*, daarentegen, wenscht ge den Kadet met wortel en tak uit te roeijen, en het hindert u, wanneer hij onwillekeurig (dat toch niet te verwonderen is) boven komt ; — doch zachtjes wat ; de Kadet bezat eigenschappen en hoedanigheden, die den officier in het geheel niet ontsieren zullen, en die u dus veilig mogen bijblijven.

II.

DE EED.

Mystérieuse puissance de l'honneur, admirable effet de la simple parole d'un soldat ; à peine cet homme a-t-il prêté serment, qu'il a la confiance entière de ses camarades et de ses chefs ; dans le danger on lui confiera le poste le plus important ; on lui confiera tout à la fois le salut de l'armée et celui de la patrie ; mais on ne craint rien, ce soldat qui veille est un homme d'honneur ; il s'est voué à la loi, à son prince, à son pays ; il a prêté serment.¹⁸

DESBORDELIERS.

L'état militaire est d'autant plus noble qu'il est désintéressé. On n'y fait pas fortune, quelquefois on y vit pauvre ; la gloire est la seule récolte qu'on y puisse espérer. Puisque l'honneur est tout dans le métier des armes, donnons-lui toute l'influence qu'il doit avoir ; parlons son langage à tous ceux qui peuvent le comprendre.¹⁹

LONGUET.

Ten aanhoore van God, het vaandel en het regiment, hebt gij het daar plegtig beloofd : « 'K ZWEER TROUW AAN DEN KONING, GEHOORZAAMHEID AAN DE WETTEN, ONDERWERPING AAN DE KRIJGSTUCHT, ZOO WAARLIJK HELPE MIJ GOD ALMACHTIG ! »

Vergis ik mij niet, dan voelt gij uw bloed schielijker en warmer door uwe aderen stroomen, toen uw kolonel u aan het regiment voorstelde met dat plegtige : « ONDEROFFICIERS, KORPORAALS EN SOLDATEN ! *gij zult als uwen 2^{den} Luitenant erkennen den Heer*, *gij zult hem gehoorzamen, en zijne bevelen getrouwelijk nakomen ;* » dan klopte u het hart hoorbaar, toen hij u den eed voorzeide ; dan joeg de edelste, warmste geestdrift u het bloed naar het aangezicht, toen gij de vingers op ons dierbaar kleinood, het vaandel,

leggende, deze woorden luide, en met mannelijke toonen uit het hart voortgesproten, naspraakt ; dan waart gij geheel vuur, en gij voeldet uw hart zich openen voor alle grootsche, edele gewaarwordingen en gevoelens, die den krijgsman bezielen en kenschetsen moeten, toen de hoornblazers het volkslied met volle akkoorden aanhieven ! Zoo heerlijk onnavolgbaar schoon als nu, hadt gij dat volkslied nimmer te voren gevonden ; maar gij hadt het ook nog nooit in deze stemming gehoord. Er lag nu een gebed voor den Vorst in opgesloten, waarmede gij van ganscher harte instemdet ; maar ook tevens de juichende toon der zegepraal trilde er in door, en verruimde u de borst.

Maar hebt ge nu ook wel over het gewigt en de beteekenis van dien eed nagedacht ? Hebt ge den grooten omvang der verpligtingen gevoeld, die hij u oplegt ? — Ik betwijfel het, want ik weet dat die eed meestal slechts als eene plegtige formaliteit, als eene vertooning beschouwd wordt ; ik weet, dat wij bij het afleggen dier groote en grootsche belofte te zeer onder den veelvermogen den indruk zijn van al het ons omringende, om bedaard over haren aard en inhoud te kunnen nadenken. Het gaat hierbij gewoonlijk aldus : de ban wordt geslagen, het geweer gepresenteerd, de vaandeldrager treedt voor ; om ons heen heerscht eene doodsche indrukwekkende stilte, geen man verroert zich, al die krijgslieden staan daar als aan den grond vastgenageld, aller oogen zijn gevestigd op hem die den eed zal afleggen, en diens aandacht is meer vervuld van het plegtige, dat hem omringt, dan van het eigentlijke doel en de ware beteekenis der plegtigheid. Nu legt hij zijne vingers op het vaandel, en roept God als getuige in bij het afleggen van den eed, dien de Kolonel hem voorzegt ; hij gevoelt, ja ! eenen diepen indruk bij het uiten dier woorden, maar juist de diepte van dien indruk maakt, dat het hem bijna ijdele klanken zijn, over wier beteekenis hij niet verder nadenkt. En kan het anders ? Hij is jong en zonder ervaring ; hij moet nog eerst op het tooneel der wereld optreden ; hij is vervuld van edele gevoelens en gewaarwordingen, de gewone gezellinnen van zijnen leeftijd : deze hebben nog niet onder den verpestenden adem van het werkelijke leven geleden ; wat hij zegt, dat meent hij, omdat hij het voelt, — maar juist dat voelen doet een ernstig en bezadigd nadenken over het beloofde of gezegde in zijn oog eene overbodigheid schijnen. Zoo voelt hij hier, dat hij eene eerwaardige

III.

PLIGTEN JEGENS MEERDEREN.

Il faut obéir, parce que la force de l'armée est dans son ensemble, et dès qu'on discute on se désunit.³¹

BLONDEL.

Sans l'union du supérieur et de l'inférieur, sans la confiance la plus entière entre eux, la vie et l'honneur des soldats, le salut de l'armée, la gloire de la patrie, tout est compromis.³²

DESBORDELIERS.

Met grootere welwillendheid, dan ik aanvankelijk verwachtte, werd mijne eerste pillendosis door u, mijn broeder, ontvangen, en naar het schijnt ook ingenomen. Uwe letteren ten minste, geven mij regt te veronderstellen, dat gij mijne wenken in de vorige hoofdstukken zorgvuldig hebt nagegaan en overwogen ; anders toch zou u, even als zoo velen anderen, die geringe zamenstemming tusschen een paar mijner zinsneden over den *Eed* ontsnapt zijn, welke gij met echt zeeuwsche rondheid onbewimpeld voor eene *inconsequentie* wilt doen doorgaan. Gij beschuldigt mij namelijk, van mij zelve niet gelijk gebleven te zijn in de bewering, dat een Officier *uitsluitend* den Koning trouw gezworen heeft, daar ik op andere plaatsen in ronde woorden erken het Vaderland te dienen. Het is waar, na aandachtige herlezing moet ik gul uit bekennen, dat eene enkele mijner pillen bij het draaien de noodige *lijvigheid* heeft verloren ; maar ge zult mij dit vergeven, wanneer ge bedenkt, dat in een zoo *universeel* middel tegen *alle* kwalen, eene ontelbare menigte ingrediënten doorengemengd moet worden, zoo dat het ligt mogelijk is, dat men er een onder de duizenden vergeet. Ware het bovendien niet edelmoediger geweest, mij, met de aanwijzing der kwaal, tevens het geneesmiddel toe te reiken, in stede dit van mij te vorderen, die eigenlijk alleen gezondigd heb,

Officieren in dezelfde mate rijst, het tegendeel is waar ; gij kunt het gezag uwer meerderen niet ondermijnen, zonder het uwe te vernietigen.

De kritiek der bevelen, moge waar of valsch, moge grondig of onbekookt zijn, is een knagende kanker aan die éénheid van handelen, aan dien geest van wederzijdsch vertrouwen, zonder welk het numeriek sterkste leger zwak is.

Verwacht niet, dat gij uwen kameraden een gunstigen dunk van u zelve zult geven, wanneer gij hen onophoudelijk met aanmerkingen op uwe meerderen lastig valt ; het korps, waar dit plaats had, moest al op een zeer laag standpunt staan, en daarvan zou bij eenen uitbrekenden oorlog, maar zeer weinig goeds te wachten zijn. Evenwel zult gij bij ieder korps, ook onder de Officieren, zulke ontevredenen, zulke pruttelaars aantreffen, en wel het meest onder de jongste, onervarenste Officieren ; het voorbeeld, maar vooral het slechte voorbeeld is aanstekelijk, daarom zult ge wel doen met u daartegen te wapenen, en hen, waar het kan, te bestrijden.

Gij zult er misschien onder uwe kameraden leeren kennen, die het beneden de waardigheid van den Officier oordeelen, zich aan zulk eene naauwgezette gehoorzaamheid te onderwerpen ; die haar wel van hunne minderen eischen, maar zich zelve daarboven verheven wanen. De waardigheid van den Officier, die schat, welks aankweeking van hem alleen afhangt, groeit aan met de trouw zijner pligtsvervulling, en in de rij zijner pligten bekleedt gehoorzaamheid eene eerste plaats. De waardigheid van den Officier kan geen Chef hem door den aard zijner bevelen ontrooven, want dan ware zij eene zeer onstandvastige grootheid.

Maak nu uit het aangevoerde niet de valsche gevolgtrekking, dat het nadenken over de ontvangen bevelen ons ontzegd is, dat de Officier tot eene soort van werktuig terug gebragt wordt, alleen geschikt om de van boven ontvangen impulsie naar beneden mede te deelen. In het werktuig is de beweging altijd dezelfde ; ieder rad, elke veer heeft zijne onveranderlijke plaats en zijn standvastigen gang. In het leger daarentegen heeft ieder rad zijn denkvermogen ; dit vindt altijd een ruimen werkkring, en hiernaar wordt zijne waarde afgemeten, want zoo wel de zedelijke en verstandelijke als de ligchamelijke kracht zijn factoren van die waarde. Ieder onzer heeft een ruim deel aan de verantwoordelijkheid, en juist

daarom aan den roem. Wij mogen, wij moeten bij het gehoorzamen ons oordeel gebruiken ; er zou anders niet zooveel gedaan zijn om het uwe te ontwikkelen, want dat was het hoofddoel uwer militaire opleiding. Indien eene blinde, lijdelijke, werktuigelijke gehoorzaamheid toereikend ware, ons aan onze edele roeping te laten voldoen, dan ware het beter in den zin van eenige onzer volks- maar niet leger-vertegenwoordigers te handelen, en de Militaire Akademie af te schaffen ; men zou haar dan zelfs kunnen vervangen door eenen grooten, drukkenden domper³⁵, bestemd om domheid en bekrompenheid aan te kweeken en voort te planten.

De aanvoerder kan meestal zijne bevelen slechts in algemeene trekken geven, hij kan niet alle mogelijke omstandigheden voorzien, en daarnaar ieders gedrag-regels voorschrijven. Hoezeer verheugde het u, b. v., in de lessen over de taktiek niet, wanneer ge u van de moeilijkste bespiegelingen af kondt maken met : *dit zal van het terrein afhangen* ; immers ge verhaaldet mij eens, dat een uwer kameraden dermate met de algemeene toepassing van dit antwoord ingenomen was, dat hij er zich bij vergissing van bediende op de vraag naar — *de kogelbaan in het luchtledige*. De détails moeten doorgaans aan de onderbevelhebbers overgelaten worden, en hoe ongelukkig is het dan niet, wanneer de gegevene bevelen slecht begrepen, of verkeerd uitgelegd worden. Dat zal te minder plaats hebben, naarmate de onderbevelhebbers beter de zaak kennen, waarop het bevel betrekking heeft ; één wenk, één kort maar zakelijk denkbeeld is dan voldoende, om verstaan en begrepen te worden. Met het bevel moeten te gelijk de zaak en het doel helder voor onzen geest treden, dan vervalt het in den blinde rondtasten ; men gaat op zich zelve vertrouwend voorwaarts, en het lastig en tijdroovend vragen om nadere inlichtingen valt geheel weg. Wij moeten derhalve al ons oordeel gebruiken, om goed in den geest der ontvangen orders door te dringen, en in dien geest te handelen.

Maar, werpt gij mij welligt tegen, indien mij bij dat nadenken blijkt, dat die geest slecht, dat de strekking dier bevelen verkeerd is ? — Broeder, indien u dat in de eerste vier jaren gebeurt (en in dat tijdvak zal dit het meeste plaats hebben), och ! overwin dan uwe eigenliefde, breng haar ten offer aan het algemeene welzijn, en dring u zelve op, dat niet de geest dier bevelen, wel die van uw onderzoek verkeerd is. Of zoudt gij wanen, dat mannen als uwe superieuren, die voorgelicht worden door eene

veeljarige praktijk en ondervinding, zoo geheel van oordeel ontbloot zouden zijn, dat zij voor uwe onervarenheid moesten onderdoen ? Ik geef u toe, dat zij dwalen kunnen, ik geef u volgaarne toe, dat langdurige praktijk en groote ondervinding geenszins gelijkbeteekenend zijn, en dat de laatste niet altijd het gevolg der eerste is, ofschoon ze toch zonder haar niet bestaan kan. Velen kijken, maar zien niet, veel minder dringen zij door ; sommigen handelen, maar denken niet : maar nochtans geloof ik *in den beginne* veeleer aan *uwe* dwalingen dan aan de *hunne*, en aangenomen zelfs, dat gij het regt op uwe zijde hadt, het zou u ontglippen zoodra gij in uwe gehoorzaamheid talmde. Mijns bedunkens is er maar één geval, waarin de Officier mag weigeren te gehoorzamen, en dit geval zal hoogst zelden, waarschijnlijk nooit voorkomen ; dat is : wanneer hem iets bevolen mogt worden strijdig met de welbegrepen wetten der eer. Zelfs in dit geval is hij volgens de wet schuldig ; maar dat is ook hij, die voldoening eischt voor eene ontvangen grove belediging³⁶.

Besluit nu uit het hier neêrgeschrevene niet, dat ik een jabloër, een oogdienaar van u wensch te maken, die alles wat van den Chef uitgaat mooi vindt en opvijzelt, omdat het van den Chef komt ; een knoopendraaijer³⁷, die op al diens gezegden ja ! en amen ! zegt ; een verdienstelijk Officier, gelijk hij zoo geestig en naar het leven geschetst is door A.K.P.W.....I, in no. 10 van het 10de deel des *Militairen Spectators*³⁸. Ik geloof niet, dat al kon dit mijn voornemen zijn, hetgeen wel verre is, ik hierin slagen zou, daar mij nog nooit een kadet-knoopendraaijer afgeschilderd of genoemd werd ; en onder de goede eigenschappen, die ik u in mijne inleiding toeschreef en aanried te bewaren, beslaat de afkeer van vleijerij eene voorname plaats. Ik vrees veeleer, dat gij in het tegenovergestelde dan in dit uiterste vervallen zult, en het is daarom dat ik u tegen het eerste ernstig waarschuwen wil.

Misschien is het juist de billijke afkeer, dien de meesten onzer zelfs van den schijn van knoopendraaijerij hebben, die de zoogenaamde opposanten vormt. Sommigen toch wanen, dat zij, om wél met hunne kameraden te zijn, met hunnen Chef overhoop moeten liggen ; uit vrees van voorkomende vleijers te schijnen, zijn zij stroef, onbuigzaam en bijna onbeleefd jegens hunne meerderen. Over het algemeen hebben zij niet genoeg oordeel om het nuttige, belangrijke, noodzakelijke eener stipte

tusschenkomst noodig en onwelkom is, zet reeds vooruit, dat hij met eenen onbillijken despoot te doen heeft, ongenegen toe te geven en zijn ongelijk te erkennen, maar veeleer bereid, ten koste der regtvaardigheid, zijn gezag te misbruiken : zóó iemand is niet gemakkelijk te overtuigen, en hij, die het beproeft, kan alleen in het vaste bewustzijn zijner onwankelbare pligtsbetragting de daartoe noodige krachten putten. Dit niet alleen, maar hij moet zich zelven wèlbewust zijn, dat er op zijn eigen gedrag niets aan te merken valt : immers, de onregtvaardige superieur kan onedel genoeg zijn, zich, bij de eerste gelegenheid, over de ondergane nederlaag te wreken ; — hij moet zich zelven genoeg weten te beheerschen, om zeker te zijn dat hij niet te ver zal gaan, dat hij zijne kwetsbare plekken niet zal bloot geven. Gelukkig is zulk eene tusschenkomst zelden noodig ; de superieuren, die hun eigenbelang zoo slecht begrijpen, zijn slechts dun gezaaid ; doch bragt het toeval u met een hunner in aanraking, laat u dan niet door de moeilijkheid der taak afschrikken ; neem de partij uwer ondergeschikten met al die bescheiden warmte en beraden kalmte, welke gij op uwe beurt van uwe meerderen wachten zoudt, wanneer u eenig onregt trof ; rust niet zoo lang de verongelijking bestaat, dit is uw heilige pligt, zoo wel tegenover de onregt plegende meerderen, als tegenover de veronachtzaamde minderen. Het zijn kostelijke Officieren, die niet aarzelen zich zelven aan onaangenaamheden bloot te stellen, om hunne minderen zelfs maar één dag onverdiend kwartier-arrest te besparen ; van hen kan men verwachten, dat zij in oorlogstijd bereidwillig hun leven zullen wagen om hunne soldaten van het noodige te voorzien.

Voorwaar ! indien iedereen goed van het belangrijke en noodzakelijke van dezen pligt doordrongen was ; indien het niemand aan de noodige zedelijke krachten mangelde, vereischt om hem goed te vervullen ; indien geen superieur zich ooit uit vadsige laauwheid bewegen liet, de oogen te sluiten voor het van boven afdalend onregt, — de band, die meerderen en minderen onderling verbindt, zou nimmer een knellende zijn : want onze minderen zouden in ons niet enkel den steeds bevelenden gezagvoerder, maar ook tevens de beschermende kracht, de ondersteunende welwillendheid, de genegenheid wekkende belangstelling erkennen. Berusting in het onregt, wanneer wij zelve de eenige zijn, die er onder lijden, mag in enkele gevallen eene verhevene deugd wezen ; maar

toelaten, dat het diegene onzer minderen drukke, welke geenerlei wapens hebben om het af te keeren, is, om het zacht uit te drukken, onvergeeflijke zwakheid ; en de meerdere, die zijne ondergeschikten niet, waar zij het verdienen, ondersteunt, is waardig dat ook hij door hen verlaten worde, wanneer hunne hulp en medewerking hem onontbeerlijk geworden zijn. Dat zulk een superieur door zijne onderhebbenden gehaat en veracht wordt, is even natuurlijk als billijk.

Wilt gij nevens een klein staaltje van onregt, een goed voorbeeld van bemiddelende tusschenkomst, sta mij dan toe, dat ik u kortelijk eene herinnering uit ons vroeger kantonnementsleven mededeelde : door tot op dat verwijderd tijdstip in mijne verbeelding terug te keeren, wordt de mogelijkheid van het herkennen der handelende personen weggenomen.

Kapitein M. was een hartstogtelijk minnaar der vrouwen, onder welke gedaante zij zich ook aan hem vertoonen mogten, zelfs onder die eener smerige hei-boerin : een vrouwenrok, eene vrouwenmuts, of laat ik liever zeggen een vrouwenligchaam had op zijn prikkelbaar gestel denzelfden invloed als eene ligte wrijving op het lucifertje. Zijn terugstootend uiterlijk, zijne onzachte en norsche manieren ontnamen hem echter de grootste kansen van zegepraal, en menigmaal had een flinke oorvijg van de onzachte hand eener echte Noordbrabandsche boerendeerne hem voor zijne walgelijke omhelzingen doen boeten. Eens had hij zijn oog laten vallen op eene Hooge-Mierdenschsche schoonheid, wier koeachtig kolossale vormen eene bovennatuurlijke aantrekkingskracht op hem schenen uit te oefenen. Reeds meende hij zeer hoog in hare gunst aangeschreven te staan, en vleide hij zich weldra een sprekend bewijs van hare innige wederliefde te zullen ontvangen, toen hij, o ramp ! ontdekte, dat een zijner korporaals de insubordinatie beging zijn medeminnaar, zelfs een hem voorgetrokken uitverkorene te zijn. Dit was te veel voor zijne gekrenkte eigenliefde, en deze spoorde hem ras aan, zich over de ondergane teleurstelling te wreken niet alleen, maar ook zich, door eenige dagen politiekamer, van zijnen bevoorregten medeminnaar te ontslaan. Bij de eerstvolgende inspectie werd onze korporaal van boven tot onder, van binnen en van buiten nagezien en doorgezien ; maar geen roestvlekje op zijn geweer, geen schaadje in zijne kling, geen smetje op zijn ledergoed, geen krasje op zijne patroontasch, niets bood de gewenschte gelegenheid

handelingen, van knoopendraaijrij en lafheid ; hij bevordert daarentegen den waren adel des harten en geeft aan het gemoed iets grootmoedigs en verhevens, dat in alle daden des waren Officiers doorstraalt. Gij kunt veilig vaststellen, dat in de korpsen, waar die kameraadschap het grootst is, deze ridderlijke zin ook het meest bestaat ; dat dáár de beste geest heerscht, die weldadig op alle minderen terugwerkt. Zij toch vormen zich geheel naar der Officieren voorbeeld, en nemen van hen de goede, maar, helaas ! ook de kwade hoedanigheden over.

Broeder ! wilt gij in uwen schoonen stand zoo gelukkig zijn, als ge het u altijd droomdet, wilt ge er schadeloosstelling in vinden voor de vele voorregten aan de andere standen eigen, en den onzen vreemd, kweek dien ridderlijken zin, dat soldaten eergevoel trouw in u zelve aan. Gij zijt op den leeftijd, die het vatbaarst maakt voor levendige indrukken, zoo goede als kwade ; waarop de hartstogten het ziedendst bruischen, de vernederende zoo wel als de edele ; — op den leeftijd, waarin het karakter zich vestigt, en die een beslissenden invloed heeft op geheel uwe vorming : bedenk bij al uwe woorden en daden, dat de Officier, die van den weg der eer afdwaalt, door zijne kameraden gemedend daar henen loopt, totdat hij eindelijk als een doode tak afgesneden en genoodzaakt wordt eene loopbaan te verlaten, waarin hij niet meer t'huis behoort, wijl hij haar tot schande strekt. Doet de publieke opinie in de wereld veel af, der kameraden opinie is bij ons alles. Feiten, die in het burgerlijk leven onopgemerkt blijven, hebben in het onze vaak den maatschappelijken dood ten gevolge, omdat dit op eenen gansch anderen grondslag berust, door geheel andere wetten bestuurd wordt dan het eerste, en eenen geheel eigen geest heeft. Dien geest, die wetten, dien grondslag, gij vindt ze alle in uw eergevoel.

Zorg vooral, dat ge nooit het eenmaal gegeven woord breekt, wat daarvan ook de gevolgen kunnen zijn : uwe kameraden moeten pal staat op u kunnen maken, of ge zult weldra al hun vertrouwen missen ; — maar geef dat woord ook nooit onbedachtzaam. Bij vele jongelieden is het gewoonte, zoodra men eenigen twijfel aan de waarheid hunner gezegden laat doorstralen, hun woord van eer te geven. Menigeen verpandt het drie, vier, tien malen daags ; het gaat hiermede als met het vloeken, men doet het zonder er bij te denken. Er bestaat een veel eenvoudiger middel om

zulk een twijfel voor altijd op te heffen, het is : hem nooit te verdienen ; dan zult ge maar hoogstzelden, en alleen bij allerbelangrijkste zaken uw eerewoord te geven hebben.

Ga met uwe kameraden steeds opentlijk, ridderlijk om. Hebt ge u over een hunner te beklagen, doe het nooit achter zijn rug, tegen een ander ; zulk eene klagt is niet loyaal, want zij is eene beschuldiging en deze eischt de mogelijkheid der verdediging. Daarenboven uwe klagt, hoe billijk ook, kan het gevolg zijn van misverstand, en dat wordt niet opgeheven zoo lang gij uwe tegenpartij ongemoeid laat. In onzen stand is klagen soms laagheid, dikwijls zwakheid, altijd nutteloos.

Verban zelfs allen schijn van onverstandige ijdelheid en van die pogcherij op het eigen *ik*. Geloof ook niet, dat de zwakke zijden uws karakters daardoor voor uwe kameraden verholen zullen blijven : in geen stand beoordeelen de leden elkander juister dan in den onzen.

Biedt zich de gelegenheid aan, uwe kameraden van dienst te zijn, verwaarloos haar nooit, en bedenk, dat nergens een wederzijdsch dienstbetoon zoo noodzakelijk is en dikwijls voorkomt als in ons beroep ; misbruik echter nimmer de gewilligheid en dienstvaardigheid van anderen, — dán zoudt ge de aanspraak daarop geheel verliezen, en in den steek gelaten worden, wanneer ge haar het meest behoeftet.

Worden u door uwe kameraden billijke en kiesche aanmerkingen omtrent het een of ander gemaakt, neem ze dankbaar aan : het is de pligt der waarachtige kameraadschap, over allen een waakzaam oog te houden, en wel over de onervarene jongste leden het meest ; van uwe zijde zijt gij den anderen dezelfde oprechtheid schuldig. Zulke aanmerkingen kwetsen soms op het eerste vernemen, maar wie den moed niet heeft u te mishagen, is u slechts zeer weinig genegen.

Zijt ge geestig, dan zal u dikwijls de lust bekruipeu om met sommige uwer kameraden te schertsen. Zoo ge hierin met oordeel te werk gaat, wordt er de omgang door gekruide en veraangenaamd ; wees echter ook hierin voorzigtig : kies nooit zulke makkers tot het onderwerp uwer scherts, die niet daartegen opgewassen zijn, die haar niet beantwoorden kunnen, veel minder de afwezigen, want dan zou uwe scherts, hoe geestig anders ook, lafheid worden.

In goedkoope garnizoenen kunt ge, door op uwe kamer te eten, tiencents daags op uw middagmaal bezuinigen ; dus, om het gunstigste geval te nemen, rest u *f* 6,84. Dat is niet veel, menigeen zou het zelfs weinig, zeer weinig noemen ; en toch is het eene trouwe, zuivere waarheid, die u in deze berekening voorgesteld wordt. Gij ziet dus, broeder ! dat u niet veel kromme sprongen vergund zijn : uw zakgeld is slechts anderhalf maal hetgeen gij als Kadet hadt. Het is weinig ! zeer weinig ! En toch is u de zaak hier zonder eenige overdrijving opgesomd, er valt niets op af te dingen. Verwondert het u nog, dat een Pruissisch Officier, die deze berekening vernam, zeide : « *nun ja ! aber gij weet er wel wat pij te fertienen.* » — « Zoo, dunkt u dat, hoe dan ? » — « *Pah ! eene zoo hanteltrijfente natie wie de Hollanders.* »

Behoef ik u nu nog te zeggen, hoe de straks bedoelde zedelijke kwaal heet ? — Gij raadt het, haar naam is : schuldenmaken.

Het is in dit opzigt een doornig pad, dat gij betreden gaat. Jong, vol levenslust, onbezorgd, vrolijk, luchtig treedt gij het leven in ; sedert uw elfde jaar tot op dit oogenblik hebt gij u eene altijddurende, groote inspanning getroost, om een ordentlijk bestaan te verwerven ; maar aan die inspanning onderwierpt gij u blijmoedig, want in het verschiep hing de épaulet met hare zoete begoochelingen ; gij hebt reeds lang naar meerdere vrijheid gesnakt, allerhande plannen gevormd aangaande het hiervan te maken gebruik ; plannen, die alle, om volvoerd te worden, geld vorderen ; die vrijheid is u nu geschonken ; gij kunt met volle teugen aan den beker des levens en der genietingen drinken, zonder dat er zich aanvankelijk iemand over bekommeren zal ; gij kunt vol-op deelnemen aan alle vermaken, die 't gezellig verkeer oplevert. Uw rang geeft u den toegang tot alle beschaafde kringen der maatschappij ; wat meer is, we hebben reeds gezien, dat hij u de verpligting oplegt er u in te bewegen. Gij komt daar dagelijks in aanraking met rijkdom en weelde, met overvloed en pracht, of ten minste met matige onbekrompenheid ; alles wat u omringt, lokt u uit, zelf onbekrompen te leven, uwe jeugdige zorgeloosheid zet u daartoe aan, en — de mogelijkheid er toe ontbreekt u geheel. Nog eens, broeder ! het is in dit opzigt een doornig pad, en ik ontveins mij geenszins de groote moeilijkheid der taak, u er over heen te leiden. Verwacht ook niet, dat ik u zal leeren, hoe gij de doornen, die het bedekken, moet opruimen : ik heb

daar lang te vergeefs naar gezocht, ik vond geen middel ; ik beken, dat mijne bedrevenheid in 't cijferen hierbij te kort schiet. Die doornen zullen u steken, zij zullen u iederen dag doen bloeden, gij zult ze bij iederen voetstap verwenschen, en evenwel — weggeruimd kunnen ze niet. Ja toch ! er is één middel ! een middel, waarvan de onbezonnen jeugd zich gaarne bedient, en dat ook, zoo lang men niet verder ziet dan op het voorste gedeelte van den weg, inderdaad helpt. Het is eenvoudig dit :

Neem het een of ander werktuig om de doornen, waarop ge anders uwen voet zoudt moeten zetten, gaandeweg vóór u uit te schuiven ; eene plank, b. v., zoo breed als het pad, waaraan onder eene behoorlijke helling een steel is vastgehecht ; om kort te gaan, een zodenplakker op groote schaal. Neem den steel in uwe hand, zóó dat de plank vóór u op haar kant staat, en wandel nu maar door. Geen doortje blijft liggen, alle wijken ze terstond, het pad is effen, 't is een lust het te betreden. Maar al voortgaande verzamelen zich de doornen vóór de plank, de voort te schuiven last wordt grooter, dus moeilijker te bewegen : door inspanning van krachten lukt het echter nog. Voort dus, moedig en lustig voortgestevend. — Wel zal er misschien nu en dan eene zekere bezorgdheid in u ontwaken, gij zult begrijpen dat, indien dit zoo voortgaat, 't geen onvermijdelijk is, uwe baan welhaast verstoppt zal zijn ; doch gij voelt geen opgewektheid uwen doornenschuiver weg te werpen, en u op handen en voeten over en door de doornen heen te werken ; gij hebt u het effen pad reeds tot behoefte gemaakt, en kunt niet meer besluiten, met uwe verwende voetjes het doornige te betreden. Voort dus ! in 's Hemels naam voortgegaan !

Weldra echter gebeurt, hetgeen gij sedert den eersten dag hadt kunnen berekenen en voorzien. De doornen hebben zich opeengestapeld, nu en dan kwam er zelfs een onwillige over den schuiver heen, en viel juist vóór uwe voeten ; ze zijn nu zoo dik en hoog en stevig opééngepaktd, dat er geene mogelijkheid meer is ze voort te sjouwen ; het angstzweet breekt u uit ; te vergeefs waren uwe gejaagde, angstige blikken in 't rond, — te vergeefs zoekt gij uitkomst, — te vergeefs doet gij eene laatste wanhopende poging om den doornendam te bewegen : — de steel van uwen schuiver breekt, er schiet u niets meer over, en al die grootsche morele krachten, waarmee gij bij den aanvang des wegs waart toegerust, — krachten, die zoo veel goeds van uwe militaire loopbaan voorspelden, — krachten, die zoo

Aantekeningen

¹ *Le savoir faire ... savoir* : Kunnen is beter dan kennen. (Frans spreekwoord)

² *Mounvest* : korte uniformjas.

³ *Baar* : groentje, nieuweling (Maleis *orang baroe, orang baru*).

⁴ *Doctor* : hier wordt daarmee bedoeld : geneesheer, arts (“dokter”).

⁵ *Savoir-faire* ; (Frans) kunde; *mal-faire* : verkeerd handelen.

⁶ A.-L. Blondel, *Coup d'oeil sur l'esprit et les devoirs militaires* (deze titel kan in het Nederlands worden vertaald als: “Een vluchtige blik op de militaire geest en -plichten”): Dit boekje, van de hand van een Franse officier, verscheen in 1836. Het legt sterk de nadruk op organisatie, hiërarchie, discipline, plichtsbetrachting en onderschikking. Gedeelten ervan zijn, soms letterlijk vertaald, soms geparafraseerd, door Jean Chrétien Jacques Kempees in dit boek overgenomen; deze komen hoofdzakelijk voor in hoofdstukken II en III.

⁷ *La défiance de soi-même ... obéit toujours* : Het past de jeugd zichzelf uitdagingen te stellen, dat laat zien dat men zich bewust is van het belang van zijn plichten, dat is een maat voor de zorgvuldigheid die men aan de dag zal weten te leggen om die te vervullen. Evenzeer als wankelmoedigheid ergerlijk is in iemand die beveelt, zijn onbeschaamdheid en aanmatiging belachelijk, laat ons dat woord maar gebruiken, in iemand die altijd gehoorzaamt.

⁸ *C'est à chacun ... jouir* : Het is aan eenieder te bepalen hoeveel achting hij wil genieten.

⁹ *Gemoedelijk* : In modern Nederlands betekent deze uitdrukking veelal “vriendelijk, gezellig”. In dit boek komt het in die betekenis ook wel voor (zoals op blz. 109 en 115), maar op de meeste plaatsen wordt het gebezigd in de betekenis “vanuit het gemoed”, dat is: innerlijk, oprecht, vanuit het

ware gevoel (“gemoedelijke plichtsbedraching”, “gemoedelijke overtuiging”, enz.)

¹⁰ *Kapot* : soldatenjas, overjas (Frans *capote*).

¹¹ *Chambrée* : (Frans) soldaten die een slaapzaal delen; de slaapzaal zelf.

¹² *Eigenliefde* : Deze uitdrukking wordt in dit boek, afhankelijk van de context, gebezigd in de betekenis van hetzij “(gezond) zelfrespekt”, hetzij “(overdreven) ijdelheid, lichtgeraaktheid”.

¹³ *Beau parleur* : (Frans) praatjesmaker.

¹⁴ *Gedaguerreotypeerd* : Daguerreotypie was een vroege vorm van analoge fotografie, uitgevonden door de Fransman Louis Daguerre (1787-1851). Met “gedaguerreotypeerd” wordt hier bedoeld: “volkomen gelijkend”.

¹⁵ *Ergo bibamus* : (Latijn) Laat ons dus drinken.

¹⁶ *Oom Nol* : De identiteit van “Oom Nol” heb ik niet kunnen achterhalen. Elders in het boek wordt hij gepresenteerd als emeritus-predikant.

¹⁷ *Démenti* : (Frans) ontkenning, logenstraffing.

¹⁸ *Mystérieuse puissance ... il a prêté serment* : Geheimzinnig is die kracht van de eer, bewonderenswaardig is de uitwerking van het enkele erewoord van een soldaat; zodra hij de eed heeft afgelegd, geniet hij het volledige vertrouwen van zijn kameraden en zijn meerderen; in het gevaar zal men hem de belangrijkste post toevertrouwen; men zal hem het heil zowel van het leger als van het vaderland toevertrouwen; maar niemand maakt zich zorgen, deze soldaat die waakt is een man van eer; hij heeft zich gewijd aan de wet, aan zijn vorst, aan zijn land; hij heeft de eed afgelegd.

¹⁹ *L'état militaire ... qui peuvent le comprendre* : De militaire stand is des te edeler omdat hij belangeloos is. Men maakt er geen fortuin, soms leeft men er in armoede; roem is het enige dat men er kan hopen te oogsten. Laat ons, aangezien in het krijgsbedrijf de eer alles is, daaraan de invloed toekennen die haar toekomt; laat ons haar taal spreken aan al diegenen die haar kunnen verstaan.